

Forskere som politiske aktører?

Fortellinger, roller og normsystemer i
mediedekningen av svineinfluensa-pandemien

*Redelighetsutvalget, UiB
Solstrand, 8. september 2010*

Knut Helland, professor i medievitenskap/
Dekan ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Universitetet i Bergen

Scenarier for Norge

- Sesonginfluensa
- 1, 2 millioner influensa-syke i løpet av et halvt år
- 13.000 ekstra dødsfall (beregninger ut fra Spanskesyken)

Store konsekvenser for individ og samfunn

27.04.2009

Tema for press

Svineinfluensaen i media (1). BT og VG (Helland, upublisert)

- 1. Periode
VG: Dødsspådommer, angst og dødsfrykt
BT: Moderat angst, beredskapstankegang
- 2. Periode
VG: Hendelser knyttet til hjelpeløse individer (foto), død, smitte
BT: Få enkelttilfeller, venting på at pandemien slår til for fullt
- 3. Periode
VG: Gradvis nedtoning
BT: Fokuserer på vaksinen
- Helsepersonell var ofte sitert
- Metaperspektiv i mediene på egen dekning nesten fraværende. Til en viss grad kommet i etterkant

Svineinfluensaen i media (2). Aftenposten, Stavanger Aftenblad, Dagbladet og VG. (Harald Hornmoen, upublisert)

- Internasjonale myndigheter sentral kilde tidlig i forløpet. Nasjonale myndigheter tar så over
- Lite myndighetskritikk i avisene. Store forskjeller når det gjelder avisenes "skrekkdiskurs"
- Så å si blottet for kritisk journalistikk
- Mangel på kritisk perspektiv: Uheldige konsekvenser for tillitsforholdet mellom myndigheter og allmennheten

NOU 1986: 19 Informasjonskriser (1)

Tsjernobylulykken 26.4.1986

NOU
NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER

NOU 1986: 19

Knud Skjoldland

Informasjonskriser

Myndighetene beroliger meteorologene advarer Viltkjøtt mest utsatt ved radioaktivt nedfall

ATOM-FRYKT BRER SEG

MELKA MEST «ATOM-UTSATT»

«INGEN GRUNN TIL ANGST.»

Ekspert-STRID om stråle-FARE

Faren over i Norge

«Ingen helserfare»

Radioaktivitet i mat: Helsesrådet bekymret

NOU 1986: 19 *Informasjonskriser* (2)

- Troverdighetskrise mellom helsemyndighetene på den ene side, og presse og publikum på den annen side (s. 7)
- "Den første uka dominerte myndighetene og den etablerte ekspertise nyhetsbildet innenriks" (s. 208)
- "Journalistenes tillit til myndighetene ble svekket etter [...] store mangler ved myndighetenes informasjon, og etter Dagsnytt's oppslag [...] om at måleresultater blir holdt tilbake og at eksperter har fått munnkurv." (s. 210)
- Stikkord: Tillit og legitimitet. Tillitskrise førte til informasjonskrise

Forskerens utfordringer

Hvilke fortellinger blir fortalt?

Hvor?

Hvem er regissør? (triangelhypotesen)

Hvordan inngår forskerne i fortellingene?

Hvilke institusjoner og interesser er representert?

Hva er disse institusjonenes normer? (Offentlighet, myndigheter, forskningsinstitusjonen)

Forskningskommunikasjon

Communicare, communion/ community

VS

Overføring/ "transport"/ effekt:
Sender – Budskap – Mottaker

Forskerens rolle

- Helga Nowotny: Forskningsystemene må åpne seg, og kunne formidle "uncertainties, contradictions and contingencies"
- -- "Science can no longer expect unconditional support on the part of society for whatever it wants to do, nor unconditional acceptance of its authority."
- Dette har konsekvenser for hvordan kommunikasjon bør foregå (jfr informasjonskrisen under Tsjernobylulykken)
- *Dette bør også gjelde også myndighetsinformasjon*

(Referanse Elisabeth Gulbrandsen: Forskningsetisk bibliotek, Forskningsetiske komiteer på internett)

- Dette er ikke forskning!

Kan forskeren være politisk aktør? (1)

- Integritet (latin): sunnhet, renhet, uavhengighet, ukrenkelighet
- ”Produktinformasjon”/ ”varedeklarasjon”
- Forvalter av (forsknings)-institusjonen
- Integritet: å sørge for overensstemmelse mellom produktinformasjon og rolle
- I journalistikken til en viss grad avklart (eks VV-plakaten)
- Utfordring: Nye medier, nye kommunikasjonsmåter

Kan forskeren være politisk aktør? (2)

- I forskningen: Integritetsproblemer ofte ganske uavklart.
- Forskerens rolle: Del av beredskap? Ekspert betalt eller sponset av legemiddelprodusent? *Gjennomsiktighet og tydelighet?*
- Svineinfluensaepidemien: En hel virksomhet står i fare for å bli oppfattet – ikke som politisk aktør – men kommersiell aktør. Etikk i praksis
- Fare for et medisinsk-industrielt kompleks (à la et militærindustrielt kompleks, jfr C. Wright Mills)? Definisjonsmakt og kommersielle interesser. *Gjennomsiktighet og tydelighet?*

Kan forskeren være en politisk aktør? (3)

- Politisk aktør/ politisk felt/ aktivist/ aksjonsforskning
- *Kan* gå inn i andre roller en forskerrollen (eks en beredskapsrolle). Grunnlag ("hjemmel"). Klargjort?
- *Kan* knytte seg opp mot andre normsystemer. Grunnlag (hjemmel)? Klargjort?
- *Har* en viktig rolle overfor offentligheten. Tillitt/ legitimitet. Jfr klimaforskningen
- Tillitt/ troverdighet: Forvalter av forskningsinstitusjonen? "Dette er ikke nyheter" / Dette er ikke forskningu er ingen forsker

Nasjonale myndigheter, internasjonale myndigheter og legemiddelindustrien

Rapport fra Europarådets helseutvalg kritisk:

- WHO sløste med penger
- Pisket opp frykten for influensaen
- Presset nasjonalstatene til å bestille vaksine for den verst tenkelige situasjon
- WHO holdt sine rådgiveres bindinger til legemiddelindustrien skjult. *Gjennomsiktighet?*

AVRUNDING (1)

- Er retningslinjene og rolleavklaringene nasjonalt og internasjonalt tilstrekkelige avklart? Forholdet beredskap/ordinær virksomhet?
- Det medisinsk-industrielle komplekset, nasjonalt og internasjonalt

AVRUNDING (2)

- Svineinfluensapandemien som forskningscase i forholdet mellom sykdom, samfunn og beredskap: *Forløp, fakta, formidling og forvaltningsmessige konsekvenser*
- Forskningsrådet med egen "aktualitetspott" for forskning på viktige samfunnshendelser. Jfr Tsjernobyl og svineinfluensapandemien
- Integritet: Min egen erfaring med Videnskabsministeriet i Danmark

Forskere som alibi for forvaltningen

Information

62. årg. Nr. 129 — www.information.dk Uafhængig af politiske og økonomiske interesser ONSDAG — Kr. 15,00/€ 2,00

Kærlighedens bomstærke arm » Side 6-7

Den danske samtidskunst er kørt ud på et sidespor, mener Olafur Eliasson » Side 14-15

Videnskabsministeriet fifler med uvildig rapport

4.DH og Aarhus Universitet bør indgå et nærmere samarbejde således at journalistuddannelsen i Århus får den samme forskningsbaserede profil som de andre danske journalistuddannelser, og som den internationale udvikling inden for journalistikfeltet tilsiger. Panelet er klar over, at dette kræver en lovændring og derfor ikke lader sig gennemføre umiddelbart. Ud fra ønsket om at styrke forskningsprofilen ved 4.DH, og for at lede op til øget indsigt i journalistikkens rolle i et bredt medievidenskabeligt universitetsmiljø, er det imidlertid fornuftigt. En mulig model for hvorledes dette samarbejde kan udvikles, er de forbindelser, som er etableret mellem Ingeniørhøjskolen i Århus og Aarhus Universitet.

En central anbefaling er forevundet under tilbivelsen af en evalueringsrapport. Videnskabsministeriet har ansvaret, men afviser kritikken. Blå det tvivlige nordiske ekspertpanel, der har lavet rapporten for ministeriet, og forvaltnings eksperter finder redigeringen kritisk og helt ubørt

MANIPULATION
af Jonas Myrup og Sune Selund

Videnskabsministeriet har slettet en central anbefaling fra en uvildig evalueringsrap-

port om dansk journalistikforskning, der netop er blevet offentliggjort. Det er sket uden godkendelse fra det nordiske ekspertpanel bag evalueringen.

Det viser en aktindsigt i sagen, hvor det står klart, at ministeriet helt bevidst har slettet en anbefaling om en samarbejdsmodel mellem Ingeniørhøjskolen i Århus og Aarhus Universitet.

Formanden for panelet, Helge Rønning, er rystet. I et brev til Videnskabsministeriet skriver han:

»Personligt har jeg aldrig nogen sinde i løbet af de sidste 30 år oplevet magen til den behandling, som jeg og

mit panel er blevet udsat for af Videnskabsministeriet i denne her sag.»

En anden af panelets eksperter, professor ved Universitetet i Bergen, Knut Helland, vilger at træde sig fra undersøgelsen, da han fandt ud af, at ministeriet havde slettet anbefalingen: »Videnskabsministeriet skelnede ikke mellem ekspertvedtægter og forvaltning. De forsøgte at bruge mig som et alibi for deres egne strategier og overvejelser», siger Knut Helland.

Hanne Foss Hansen, der er professor i offentlig forvaltning og ekspert i evaluering ved Københavns Universitet,

er overrasket over, at ministeriet har slettet den centrale anbefaling, før den blev sendt til høring på de evaluerede institutioner.

»Jeg må sige, at det er en helt usædvanlig procedure. Det må være eksperterne, der afgør, hvad der skal stå i rapporten, og hvad der ikke skal stå i rapporten. Det er ikke Videnskabsministeriet,« siger Hanne Foss Hansen.

Haarder griber ind
Aktindsigten viser, at Undervisningsministeriet har spillet en central rolle. Det er nemlig først efter, at rapporten har været til høring her, at anbefalingen bliver slettet.

»Det er jo ikke engang opdragsgiveren, som her er Videnskabsministeriet, der reagerer. Det er jo faktisk en trosselspart, der kommer ind og refter. Og det accepterer opdragsgiveren så. Det er en meget usædvanlig procedure. Det må være eksperterne, der afgør, hvad der skal stå i rapporten, og hvad der ikke skal stå i rapporten. Det er ikke Videnskabsministeriet,« siger Hanne Foss Hansen.

Undersøgningsminister
Fortættet på side 7.
» Side 4: Forskere skal sætte ministeriets politik
» Side 4-5 og 8 kræver Sander i samråd
» Side 18-19

Samarbejds-potentiale

» Lederen side 2

Hvis folk ikke kan blive enige om børnene efter en skilsmisse, så kan de pinedød blive dømt til at skulle blive det alligevel. Det kan meget nemt blive resultatet af den næste skilsmisse-lovgivning

Ny S-strid om integration
S-integrationsborgmester kalder partiets plan om indvandrerind i boligbyggerier for diskriminerende
» Side 4-5

Høj pris for økonomisk fremskridt i Kina
For to klassiske landshyber var en eksplosion i antallet af kraftfulde priser for højere levestandard
» Side 10-11

Et væt fra den skæve side
Med sit nye album genoptager Niels Skousen klassiske temaer om kærlighed og ensomhed, individer og fællesskab
» Side 16-17

Energibesparelser skal ud af Turnerosse-søvn
DTU har analyseret, at det er teknisk muligt og økonomisk rentabelt at nedbringe energiforbruget til opvarmning med 30 procent
» Side 18-19

KLASSISK KOR
DRIGENT OLE FAURSCHE
18. juli - 5. august 2006

Fra Brahms til Hebe. En uge med stemmebevægelse og klang under ledelse af dirigent Ole Faurschou, tidligere chef for Ensemblet Aktivitet og nu for FRIKs elitedir. Vi arbejder med indledende af korværk - bl. a. Peter Heise. Fordir og sommer - og giver koncert i Klosterkirken. Opså koncert med fire kammerkor og erklæring i Vadehavets umiske nat.

Kr. 3.000,-

Borersvej 2 - 6740 Løgumkloster - Tlf. 74 74 44 40
Fax: 74 74 45 51 - www.klassiskkor.dk - info@klassiskkor.dk

EU's fremtid - hvor skal vi hen?

Var med, når Europas venstrefløj gør status - et år efter fransk og hollandsk nej og én uge før EU-topmødet forlanger tankespøsseren

Oplæg fra:

- Willy Sørensen, formand for SF
- Harry van Bommel, leder af det hollandske Socialistpartiet 'høj-kampagne'
- Daniel Csera, Det Franske Kommunistparti - det største 'høj' parti på den franske venstrefløj
- De Grønne i Europa-Parlamentet
- og indspår fra den europæiske venstrefløj

Ordfører: Holger K. Nielsen, fhv. formand for SF
Gæstebud: Ørnsigt på angivet

Tilmelding senest torsdag den 8. juni kl. 12.00 til SF@SFOF.dk

Arrangeret af **stef** med støtte fra Europarådet

Dr. Hauschka - Logona - fassent - The Organic Pharmacy - Jurlique - Weleda - Santa - Laveru - Jane Tredele - John Masters m.fl.

Dr. Hauschka hudpleje med 20% rabat

Fortæl dig selv med nye ekologiske mærker med alt anti-age hudpleje, make-up, hårpleje, baby- og hørpleje.

Udvalgte parabener og andre skadelige kemikalier med naturlige hudpleje

Besøg butikken i Grønnegade og få rådgivning tilpasset din hudtype hos Danmarks eneste ekologiske parfumeri

pure shop

Grønnegade 31 - Kbh K - Tlf 3317 0070 - www.pureshop.dk

-
- - 13.000 døde av svineinfluensa
- REGJERINGSKVARTALET (VG Nett) Norske myndigheters verste scenario er at 13.000 mennesker dør av svineinfluensa og at sentrale samfunnsoppgaver stopper opp på grunn av sykdomsfravær.
- Av Jarle Brenna , Erlend Skevik
-

Det kom frem da helseminister Bjarne Håkon Hanssen holdt pressekonferanse om hvordan helsemyndighetene forbereder seg på å møte et omfattende utbrudd av svineinfluensa i Norge.

På pressekonferansen innrømmet helseministeren at verden står overfor en alvorlig situasjon. Han understreker likevel at Norge er godt forberedt på å møte en pandemi.

- Det er en alvorlig situasjon. Mange er bekymret og redde, men vi er så godt forberedt som vi kan være, sier Hanssen.

Norge er et av landene som har forhåndsbestilt vaksine, som vil bli produsert så raskt det er mulig. Det er bestilt to doser per individ, noe som vil innebære en fullvaksinering av hele befolkningen.

I løpet av en ukes tid vil det bli bestemt om det skal startes produksjon av vaksinen. Det vil da ta fra tre til seks måneder før det første partiet leveres i Norge.

TETT PÅ NETT: *Folkehelse svarte på VG Nett-leserne spørsmål om svineinfluensa.* [Les svarene her](#)

Spanskesyken

Normalt vil en pandemi oppstå hvert hundre år, og det ser nå ut som svineinfluensa smitter mellom mennesker. Foreløpig er det imidlertid kun noen få dødsfall i Mexico. Norske myndigheter er usikre på om det bare er toppen av isfjellet som er oppdaget nå - eller om vi står overfor en global epidemi.

Ekspertene er nå mest opptatt av hvor lett det smitter.

- Dersom det dreier seg om et influensavirus som smitter lett mellom mennesker, så vil det ikke kunne stanses, sier helsedirektør Bjørn-Inge Larsen.

Verdens helseorganisasjon (WHO) vurderer nå sykdommen til å være på trinn tre, hvor trinn seks er det verste.

LES OGSÅ: [Dette bør du vite om svineinfluensa](#)

Myndighetene har av beredskapshensyn tatt utgangspunkt i et verst tenkelig scenario, hvor beregningene er basert på spanskesyken.

- Dette kan bli alt fra en tilleggsinfluensa, en sommerinfluensa. Eller 1,2 millioner nordmenn kan bli smittet. Det vil innebære 13.000 ekstra dødsfall ifølge beregningene. Det er da tatt hensyn til at vi har en bedre evne til å behandle pasienter i dag enn under spanskesyken, forklarer Larsen.

LES OGSÅ: [Myndighetene klare til å dele ut influensamedisin](#)

Det vil i tilfelle få store konsekvenser for Norge.

- I et mildere scenario vil vi oppleve cirka 15 prosent arbeidsfravær på det meste. Da mener vi ingen samfunnssektor vil være truet. Basert på spanskesyken-modellen vil det være opptil 40 prosent arbeidsfravær, og kanskje mer på enkelte arbeidsplasser. Da vil alle sektorer være rammet og alle bedrifter må være godt forberedt på hvordan de skal klare å bringe videre sitt tjenesteområde, forteller helsedirektøren.

LES OGSÅ: [Vaksine fungerer ikke mot svineinfluensa](#)

Reiseråd

Ifølge Direktør Bjørn-Inge Larsen i Helsedirektoratet har Norge foreløpig ikke gått ut med noen generell advarsel om å reise til områder der det er påvist svineinfluensa. Han understreker likevel at reiserådene kan bli endret de nærmeste dagene-

- Vi drøfter fortløpende hva slags råd vi skal gi, og koordinerer oss med Verdens helseorganisasjon og EU, sier Larsen.

